

FLORIN CURTA, *Text, Context, History, and Archaeology. Studies in Late Antiquity and the Middle Ages*. Edited by Victor Spinei (*Florilegium magistrorum historiae archaeologiaeque Antiquitatis et Medii Aevi*, Curatores seriei Victor Spinei et Ionel Căndea, VI), Editura Academiei Române, Muzeul Brăilei – Editura Istros, București – Brăila, 2009, 476 p.

După cum aprecia reputatul specialist Patrick J. Geary în cuvântul introductiv al volumului de față, cercetătorii istoriei medievale din America de Nord și-au concentrat atenția prea mult timp aproape exclusiv asupra Europei de nord-vest, în special asupra istoriei Angliei și Franței.

Arheologia medievală a fost neglijată, în bună parte aceasta lipsind, până relativ recent, din programele de cercetare, curricula sau publicațiile de specialitate din universitățile americane. Activitatea lui Florin Curta, profesor de istorie medievală și arheologie la University

of Florida, reprezintă o ruptură față de această veche tradiție, ba chiar merge mai departe și își îndreaptă atenția spre o regiune mai puțin „frecventată” de istorici, sud-estul Europei. Într-o anumită măsură, această opțiune se explică prin formarea ca cercetător a lui Florin Curta. Născut în România, cu studii la Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității din București, acesta a fost atras de timpuriu de arheologia antică și a Evului Mediu Timpuriu, participând la șantierele arheologice deschise la Vadu-Karaharman, Histria sau Târgșor; mai târziu, s-a adăugat participarea la șantierele de la Sighișoara și Pietroasele. Cu toate că a devenit cercetător la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București, Florin Curta a ales să își continue studiile masterale și doctorale în Statele Unite, la Western Michigan University (Kalamazoo, master și doctorat în istorie) și Cornell University (Ithaca, master în studii medievale). Mediul academic american i-a oferit ocazia de a-și extinde orizontul cercetării, principala direcție de investigație fiind în prima fază istoria slavilor. În 2001, îi apare lucrarea *The Making of the Slavs: History and Archaeology of the Lower Danube Region, c. 500–700 AD*, Cambridge University Press (ediția în limba română, *Apariția slavilor. Istorie și arheologie la Dunărea de Jos în veacurile VI–VII* a fost publicată la Târgoviște în 2006), care a devenit în scurt timp o lucrare de referință, într-un domeniu nu lipsit de controversă. Cunoașterea foarte bună a regiunii balcanice i-a permis lui Florin Curta să abordeze într-o sinteză recentă istoria acestui teritoriu de o mare complexitate etnică, lingvistică și confesională. Volumul *Southeastern Europe in the Middle Ages, 500–1250* (Cambridge, 2006) reprezintă o sinteză remarcabilă, ce depășește puținele lucrări scrise pe această temă prin faptul că include critică vastă literatură locală, scrisă în limbi puțin accesibile istoricului occidental. Abordarea este deci mai apropiată de realitățile balcanice și cuprinde interpretări mai puțin luate în considerare până acum, în condițiile în care specialiștii au fost mai degrabă interesați de Bizanț decât de neamurile vecine acestuia, a căror istorie ocupă un loc marginal în istoriografie. Înainte de a încheia această scurtă prezentare, adăugăm că Florin Curta se ocupă la editura Brill de o serie dedicată evului mediu (*East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450–1450*), a coordonat mai multe volume de studii dedicate perioadei migrațiilor, volume la care au colaborat renumiți specialiști din domeniu, și a publicat numeroase studii în reviste de specialitate din diverse țări.

Volumul de față face parte din seria *Florilegium magistrorum historiae archaeologiaeque Antiquitatis et Medii Aevi*, îngrijită de Victor Spinei și Ionel Căndea, reprezentând apariția cu numărul VI (sub egida Institutului de Arheologie din Iași). Primul grup de studii din volum a fost încadrat în seria *Language, philosophy, and religion* și cuprinde trei texte care se ocupă de un discurs al lui Iulius Caesar și programul politic al acestuia (p. 21–40), conceptul de elenism la împăratul Iulian (p. 41–57), precum și terminologia privind culoarea și percepții prezente în literatura franceză din secolul al XII-lea (p. 59–83). Al doilea set de articole, *Medievalisms and*

nationalisms, este deschis cu o abordare critică a clasificării ceramicii de tip Praga. De altfel, cercetările privitoare la originea slavilor întreprinse de Florin Curta au urmărit schimbarea percepțiilor privitoare la acest important subiect, percepții care până recent datorau mult concepțiilor ce veneau din direcția comparatismului lingvistic impuse în sec. al XIX-lea. În ceea ce privește ceramica de tip Praga, autorul susține, pe bună dreptate, că lipsa unei definiri sistematice a acesteia a contribuit la o folosire lipsită de consistență a conceptului în literatura arheologică. Folosirea profilelor ceramice pentru a detecta granițele etnice și pentru a identifica *regiunea-mamă* a slavilor reprezintă o abordare la fel de greșită precum cea pe care o încercau lingviștii în același scop pe harta Europei de Est (p. 87–130). Un alt articol interesant privește istoriografia și literatura arheologică românească și urmărește o amplă (p. 131–215, inclusiv anexe) trecere critică în revistă a felului în care aceasta reflectă imaginea slavilor timpurii. În acest caz, schimbările ideologice și politice din deceniile de după al doilea război mondial au lăsat o profundă amprentă. Cu toate că în această perioadă literatura cu privire la slavi a crescut semnificativ din punct de vedere cantitativ, arheologii din România au ignorat în general descoperirile similare din Bulgaria, Ucraina sau Polonia. Ei au păstrat o anumită rigiditate în interpretări și au rămas tributari atât ideologiei epocii, cât și concepțiilor privind cultura din sec. al XIX-lea, văzută în continuare ca un corp de idei, valori și credințe împărtășite în comun și ale căror produse finale erau reprezentate de artefactele descoperite în ziua de azi. Schimbările la nivel de cultură aveau loc doar prin migrație, astfel că modificările de orice fel identificate în scurte perioade de timp la nivelulul siturilor deveneau cruciale pentru obținerea răspunsurilor la întrebări de natură istorică. Cercetătorii perioadei au rămas astfel credincioși paradigmei cultural-istorice ce opune în mod fundamental pe autohtoni și migratori, încercarea de a explica modul în care populațiile slave timpurii au influențat populația autohtonă fiind lăsată într-un plan secundar; mai importantă a fost identificarea modului și momentului în care slavii au trecut prin spațiul nord-dunărean spre Balcani. Acest grupaj se încheie cu un studiu, pe o temă aparent diferită, ce privește imaginea unor personaje istorice, Pavel Chinezul și Negru Vodă, în muzica rock din România anilor '70–'80. Florin Curta consideră că muzica produsă de cunoscuta trupă Phoenix reprezintă o bună ilustrare a conceptului de națiune, pe care Benedict Anderson o vedea ca o „imagined community” (națiunea = o comunitate construită social, imaginată de oamenii care se consideră ca parte a aceluiasi grup). Alături de limbă, literatură, istoriografie și artă, muzica a făcut și face parte din procesul cultural prin care ideea de națiune este în permanentă refacere, iar muzica trupei Phoenix se remarcă tocmai prin manipularea în acest sens a unor teme medievale (p. 217–235).

Următorul grup de texte este intitulat *Economy and society, East and West* și cuprinde două articole pe teme de istorie medievală timpurie. Primul tratează circulația ambrei, precum și „succesul” pe care aceasta l-a avut în

sec. VI–VII în zona Dunării mijlocii (p. 239–255), în timp ce al doilea text se referă la practica acordării de daruri în epoca merovingiană și carolingiană, ce trebuie privită mai mult din perspectivă politică și nu economică, nici socială. Regii franci au încurajat acordarea (primirea) de daruri, pentru că acestea reprezentau o manifestare simbolică a loialității susținătorilor lor, ajungând ca sub Carolingieni această practică să fie „legiferată” (p. 257–289). Sub titlul *Ethnicity, language, and material culture*, sunt grupate patru studii. Primul text cuprinde observații pertinente cu privire la etnicitate în arheologia medievală, în condițiile în care acest concept încă ridică semne de întrebare, percepția sa în literatura de specialitate fiind încă foarte diferită (p. 293–319). În următorul, Florin Curta analizează felul în care sunt prezenți *venethi* la Iordanes, precum și modul în care istoricii moderni au manevrat această „prezență etnică”, dorind să obțină răspunsuri pentru unele probleme controversate contemporane (precum originea slavilor). Menționarea *venethilor* de către Iordanes a anticipat stereotipuri medievale târzii și moderne, precum cele legate de venzi (p. 321–347). Stereotipurile fac obiectul următorului studiu, ce tratează felul în care acest subiect apare în *Vita Ludovici Grossi regis*, scrisă de Suger. Curta analizează modul în care se reflectă în opera lui Suger episodul plănuțului atac al împăratului Henric al V-lea împotriva orașului Reims, precum și reacția regelui francez (1124), ce ar fi reușit să mobilizeze o „imensă” oaste, adunând nobilii regatului în jurul său. Acest fapt a oferit unor autori de mai târziu prilejul de a trage concluzia că în Franța se manifesta deja o solidaritate ce trecea peste simplele legături de fidelitate specifice epocii, o solidaritate „patriotică”, „națională”, în sens medieval. Toate acestea țin însă mai degrabă de mentalități specifice unor vremuri ulterioare, căci autorul cronicii își exprima propria perspectivă în privința regalității, fiind totodată interesat să crească rolul abăției de la Saint Denis, ce de altfel a devenit după 1124 centrul religios – dar și politic, într-o anumită măsură – al Franței. Viziunea lui Suger nu era una patriotică, ci una mai potrivită epocii, căci pentru el Franța nu era țara, ci coroana, iar idealul său era un rege creștin, protejat de Dumnezeu și protector al Bisericii. Episodul din 1124 și folosirea unor stereotipuri etnice cu privire la germani au servit doar unor scopuri – să le

numim folosind un termen modern – „propagandistice” (p. 349–365). Ultimul text din acest grupaj cercetează subiectul limbii slave ca *lingua franca* în interiorul kaganat-ului avar (p. 367–390).

În fine, *Power in the early Middle Ages* reprezintă ultimul grup de articole, deschis de un studiu de istorie a puterii politice în Bulgaria secolelor VII–IX. Pentru a defini statutul politic al conducătorilor statului bulgar din acea perioadă, în istoriografie s-au folosit mai mulți termeni, predominând formele „han”, „khagan”, mai puțin cea de „țar”, titlu adoptat de Simeon (893–927). Florin Curta investighează atât literatura secundară, cât mai ales pe cea primară, concluzia sa fiind că Bulgaria primului țarat nu trebuie „discriminată” în raport cu Franția Merovingiană sau chiar Carolingiană. Și împărații bulgari erau preocupați – precum „omologii” lor franci – de o delimitare cât mai precisă a teritoriilor lor, în timp ce puterea pe care ei o exercitau era mai puțin o chestiune de titluri, cât una de acțiune politică (p. 393–431). Al doilea și ultimul studiu se ocupă de tezaurele de arme și unelte din Europa evului mediu timpuriu. Curta consideră că prezența (și îngroparea) tezaurelor de acest fel din Moravia nu trebuie în mod obligatoriu pusă în legătură cu raidurile unor neamuri sau cu anumite ocupații meșteșugărești (prelucrarea metalului), ci cu practicarea unor ritualuri, prilejuite probabil de gesturi de putere (asumarea unui titlu, poziții, rituri de trecere, construcții noi) (p. 433–475).

Cu toate că studiile reunite în acest volum par să cuprindă domenii de cercetare destul de diferite, mergând de la antichitatea romană la originea slavilor, de la istoria sud-estului Europei la cea a apusului continentului, incluzând controversate probleme istoriografice contemporane, lectura lor trimite spre o singură concluzie, aceea că autorul, Florin Curta, „navighează” cu mare ușurință în cercetarea medievală, unde lasă o amprentă din ce în ce mai vizibilă. Spiritul critic de care dă dovadă și argumentele bazate întotdeauna pe surse permit luarea în considerare sau chiar impunerea unor noi ipoteze, schimbând astfel percepții ce păreau demult împământenite și de nezdruncinat.

LAURENȚIU RĂDVAN